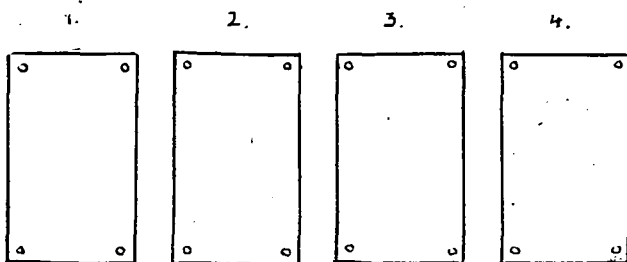

A következő bírálati szempontokat írtam a táblára:

1. Az egyes feladat elhelyezése, arányok.

2. A modell látszati képe.

A tanár értékelése az osztály munkájáról, a megfigyelési tevékenységéről és fegyelméről.

A bírálati szempontok:

1. Az egyes feladat elhelyezése, arányok.

2. A táblák látszati képe.

A fali tábla képe az óra befejezésekor

Tóth József

A gyenge hallású és énekelési készségű tanulókkal való foglalkozás tapasztalatai

A felszabadulás óta az általános iskolában korszerű énektanítás folyik. Az eredmény azonban még nem teljesen kielégítő, a zenei alpműveltség általánossá tételének még sok akadálya van. Ezek egyikével szeretnénk most foglalkozni.

Évről évre szép számmal kerülnek az iskolába úgynevezett gyenge hallású tanulók, akik nem tudnak énekelni, s legnagyobb részük sajnos így is kerül ki a nyolcadik osztály végén. Sok szülő keresi fel az énektanárokat tanácsért, mit tehetnének gyermekükkel? Erre a kérdésre a pedagógusok is ritkán tudnak felelni. Módszertani könyvekben sem találunk erre vonatkozó tanácsokat. Pedig sok énektanárt ért már ezen a területen váratlan meglepetés. Néha bámulatosan kinyílik egy-egy hang, s az addig akadozó éneklésből, sokszor egészen zeneietlen morgásból szárnyaló szép éneklés lesz. Mi szabadítja fel a gátakat, milyen hatásra történhet ilyen változás? Erre vonatkozó tapasztalatainkat szeretnénk közreadni.

Először felsoroljuk azokat az eljárásokat, amelyek alkalmazásától feltétlenül óvnunk kell magunkat. Van aki a legkényelmesebb megoldást választja, beleegyezik abba, hogy a rosszul éneklők teljes passzivitásba kerüljenek, még le is inti őket, ha énekelni próbálnak, nehogy rontsák az osztály összképét. Ez az eljárás a zene iránti teljes érdektelenségre nevel. Ennek ellentéte az, hogy csak gyakoroljon minél többet, s megjavul a hallása. Az ellenőrzés nélküli otthoni gyakorlás csak ronthat, s a bizonytalan, rossz hangközök teljes beidegzéséhez vezet. Sokat ronthatunk a helytelen osztályozással, akár azzal, hogy a teljesen passzív tanulónak a többi tárgyból elért eredményére való tekintettel jó jegyet adunk, vagy ha az akadozó, gátlásokkal küzdő rossz osztályzattal sújtjuk, s ezzel teljesen kedvét szegjük. Kivétel ez alól is van. Egyik ötödikes fiút — aki szinte felismerhetetlenül énekelte a dalokat — tanára azzal ijesztette meg, hogy megbuktatja. Ezután váratlan változás állt be, éneklése egy idő múlva gyökeresen megjavult, s az év végére jó osztályzatot szerzett. Itt a bizonytalan éneklést hanyagság, nemtörődomség is elősegítette. Ez a példa is azt mutatja, hogy tanulóink egyéniségét jól meg kell ismernünk, hogy szinte egyénenkint keressük ki a megfelelő eljárásokat. Legszomorúbb az, amikor a rosszul éneklőt társai kinevetik, kigúnyolják. Olyan sebek keletkezhetnek így, amelyek örökre megkeseríthetik a szívét mindenféle zenével szemben.

A fenti hibák eredménye passzivitás, elszigetelődés, az osztály egészségtelenül éneklő és nem éneklő tanulók csoportjára oszlik. Az érzékenyebb lelkűekben gátlások halmozódnak fel, elveszítik önbizalmukat. Egy kislány még nyolcadikos korában is sírvafakadt, ha énekből felelnie kellett. Volt olyan, aki finom modorban tudtulatla, hogy ő nem tud énekelni, tőle ne is várjunk semmit, de volt olyan is, akiben az éneklés iránti ellenszenv dacos makacsságban nyilvánult meg, ha felszólították, csak állt összeszorított fogakkal, s nem volt hajlandó megszólalni. Ezek a jelenségek kihatnak a többiekre is, rontják a közösségi szellemet, ilyen légkörben az osztály éneklő kedve nem bontakozhat ki, nincs felszabadult, vidám hangulat, csökken a zene iránti lelkesedés, csökken a tantárgy értéke a tanulók előtt.

A továbbiakban bemutatjuk azokat a módszereket, amelyek eddigi munkákban eredményre vezettek. A fejletlen éneklési készségű tanulókkal való tervszerű munkát minél korábban kell elkezdni, amikor a hangadó szerv még nem ragaszkodik mereven rossz beállítottsághoz, s a gátlások sem halmozódtak fel. A legtöbb eredmény a második, harmadik osztályban várható. Később a mutálás ideje alatt történhetnek ugrásszerű változások, amikor a megnyúlt hangszalagok új, megváltozott funkcióval kezdenek működni, s a mutálás alatti pihenés után a mechanizmus addigi, esetleg görcsös merevsége feloldódhat. Így történhetett meg, hogy hetedik osztályban egy fiú, aki addig zenei hangot alig tudott megszólaltatni, a mutálás után csaknem hibátlanul kezdett el énekelni. Egyszer meglepődtünk azon, hogy egy gyenge énekesünk a középiskolában karénekes lett. Nála is a mutálás alatt történt ilyen nagy változás. Természetesen ebben az ugrásszerű változásban benne van a korábbi évek munkájának az eredménye is. Ennek a helyes új funkciónak a létrejöttét lágy, lehelletszerű falzett éneklés gyakorlásával készíthetjük elő.

Munkánk első lépése tanulóink éneklési készségének pontos felmérése legyen. Ezt a felmérést minden tanév kezdetén meg kell tennünk. Eddigi tapasztalatok szerint az átlagos helyzet a következő: 5 kitűnő, 10 jó énekes, 8 bizonytalan, elveszíti a dallam fonálát, 5 nagyon gyenge, 2 zenei hangot is alig tud adni. Ennek az aránynak a megváltoztatására kell évről évre törekednünk. Ezért figyelmünket az utolsó három kategóriára kell fordítanunk. Az éneklési készség felmérésén túl rendkívül fontos a gyermek egyéniségének megismerése is, a kettő egybevetéséből ismerhetjük fel az okot,

amit meg kell szüntetnünk. Ilyen ok lehet hangszervi gyakorlatlanság, ami a környezetből adódik, ha például a családban zenei némaság van. Hamisan éneklők hatása is gátolhatja az éneklési készség kialakulását, akár otthon, akár az óvodában. Gyengébb szellemi képesség az éneklésre is kihathat, de káros lehet hanyagság, nemtörődömség, igénytelenség is. Mindkét esetben hiányzik az önellenőrzési készség.

Az éneklés lelki kitarulkozás, a beszédnél szubjektívebb, tele érzelmi momentumokkal. Magabazárkózott, érzékenylelkű egyéniségnél ilyen érzelmi gátlások is hathatnak, különösen ha ehhez még a sikertelenségtől való félelem is járul. Ezeket csak a tanár közvetlen emberi egyénisége oldhatja fel, közel kell kerülni a gyermek lelkéhez, hogy éneklésben is bátran, őszintén megnyilatkozzon.

Eredmény csak a tanuló aktív tevékenységével jöhet létre. Készség csak tevékenységgel fejlődik, de ezt a tevékenységet irányítani kell. Ez az irányító munka kezdetben a közösségen keresztül történjék. A gyengén éneklőket egy ideig egyedül ne szerepeltessük, de érezzék, hogy gondunk van rájuk. Helyes, ha az énekórán külön ülésrendet állapítunk meg, a gyengéket körülbástyázzuk, hogy mindig jól halljanak. Az osztály egységes éneklési stílusának kialakítása közben figyeljük őket, hogyan olvad be hangjuk a közösségbe. Egy jó énekes osztályba új tanuló érkezett, fejletlen zenei hallással. Megtetszett neki a pártások éneklő kedve, ő is bekapcsolódott, de hamis énekes erősen kiütöközött. Éneklő kedvét mégsem hűtöttük le, a jó példák, tapintatos tanácsok következtében néhány hét alatt hangja egyéolvadt a többiével. Legtöbbet a halk, könnyed éneklésre való nevelés segíthet. Amint a rajzolásnál tilos a kitörülhetetlen nyomot hagyó erős vonal, ugyanez vonatkozik az éneklés hangerejére is. A tanár példamutatóan szép bemutató éneklése, a hibák állandó javítása igényességre, saját éneklésének ellenőrzésére neveli a gyengébbeket is. A közös vidám hangulatú éneklés az érzelmi gátakat is áttöri, a zárkózottságot felszabadítja. Az osztályéneklést váltogató csoportos éneklés jelenti az átmenetet az egyéni szereplés felé. Eközben mindjobban felébred bennük a vágy a hibátlan, szép éneklésre, megtanulják figyelmüket összpontosítani. Érzik, hogy rajtuk van szemünk, fejlődést várunk tőlük. A vágy, a figyelem, az érdeklődés akaratot érlel. S ez az egyik legfontosabb pszichológiai feltétel — a gyermek akarjon szépen énekelni.

Az önálló énekléshez is kezdetben segítséget kell adni. Segítséget jelenthet, ha a tanár együtt énekel vele, de még helyesebb, ha egyik szépen éneklő társát állítjuk mellé. Eleinte a segítő biztos támaszt adjon, később csak ott segítsen, ha a dallam fonala elveszett. Így egyre jobban növelve önbizalmát vezetjük el addig, hogy önállóan is bátran, gátlás nélkül énekeljen. Közben minden kis eredményt ismerjünk el, dicsérjünk, buzdítsunk, további tanácsokat adjunk. Az osztályban a segítség szellemének kialakításával elérjük azt, hogy mindenki együtt örül társa sikerének.

Az önbizalom megszerzése és az aktivizálás érdekében kezdetben olyan egyéni feladatokat kell adnunk, amelyeket adottságaihoz mérten jól megoldhat. Akinek jó ritmuskészsége van, azt elsősorban a ritmusfejlesztő, ritmuselemző munkában aktivizáljuk. Az első sikeres lépések kedvet adnak a további munkához. Vannak olyanok, akik hallószervükkel jól felfogják a dallamot, de a hangadószerv gyakorlatlansága, vagy rossz mechanizmusa miatt mégsem tudják hibátlanul megszólaltatni. Ezeknek a tanulóknak kezdetben olyan egyéni feladatot adjunk, ahol az éneklés kikapcsolható. Hangoztatott dallam felismerése, megnevezése szöveggel, szolmizációs nevekkal, hibás dallamban a hiba és a javítás módjának megnevezése. Az ilyen tanulóknál különös figyelemmel kísérjük a lejegyzési feladatok megoldását.

Az egyéni éneklésnél nagy gondot kell fordítani a kezdőhangra. Nem szabad erőltetni az általunk jónak tartott hangon való kezdést. A nehézkes, hibás éneklésnek egyik oka ugyanis a fejletlen, kis hangterjedelem. Az ilyen gyermekeknél gyakori az abszolút hallásnak egy primitív foka, egy dálnál ragaszkodik a megszokott, hangterjedelmének legjobban megfelelő kezdőhanghoz. Eleinte hagyjuk meg ebben a hangfekvésben, sőt ha kell, segítsük, hogy „saját“ hangját megtalálja. Az osztályéneklés során képezzük, fejlesszük hangterjedelmét, a kezdőhang gyakori változtatásával romboljuk szét ezeket a fejlődést gátló „abszolút“ hangképzeteket, s később megkívánhatjuk a megadott kezdőhang átvételét. Az ilyen „abszolút“ magassághoz való ragaszkodást kezdő fokon egy-egy gyenge képességű osztály egészénél is tapasztalhatjuk, amikor az előző órán megtanult dalt nem tudják elénekelni. Csodálkozunk, talán elfelejtették volna? Pedig csak az történt, hogy eltértünk a rögződött hangmagasságtól. Őket is az előbb felvázolt úton kell végigvezetnünk.

A dörmögő, zeneietlenül mély hangú gyermekeknél a fejlődés első állomásaként azt kell elérnünk, hogy falzett hangon tudjon megszólalni. Ezen a vékony, magas színű, halk hangon rendszerint már tisztán tudnak énekelni. Kezdetben figyelmeztetni kell, hogy azon a vékony hangján énekeljen. Később ez a vékony hang felerősödik, természetes hangfekvésévé válik.

Itt csak az általánostól eltérő gyakorlati tapasztalatokat soroltunk fel. Természetes, hogy a korszerű énekpedagógia módszeres eljárásai, a zenei írás-olvasásra való nevelés minden bevált eszköze, a tervszerű hangfejlesztés egyaránt segíti mind a jól, mind a gyengén éneklők zenei készségének kifejlesztését.

A gyenge hallású és éneklési készségű gyermekekkel való foglalkozáshoz nagy türelem, sok szeretet és határtalan optimizmus kell. Néhány példával szeretnénk ezt bemutatni. T. Ágnes és Ilona az egészen gyengén éneklők csoportjába tartoztak II., illetve III. osztályos korukban. De erős akaratuk volt és minden tanácsot megfogadtak. Néhány hónapi halk éneklés után már észrevették ők is a fejlődést. Társaik is támogatták őket, s együtt örültek az első tiszta dallamfordulatoknak, majd egy egész dal sikeres eléneklésének. Utána már állandóan felfelé vezetett az út. Ágnes ebben az évben részt vett az úttörők szólóének versenyén, Ilona osztályának hat legjobb énekese közé tartozik. K. Mihály II. osztályos korában az osztály dörmögője volt, a dalt nála csak a szövegről lehetett felismerni. Az egyéni foglalkozás ellenére fél évig semmi eredmény nem mutatkozott, pedig ő is nagyon akart. A dallam hangjait érezte, de a hangszervek nem engedelmeskedtek. Az évvégi vizsgán már kis hibával elénekelte az „Anyám, édesanyám“ című dalt. Édesanyja örömkönnyei még tovább buzdították, szívós munkával odáig jutott, hogy ma osztálya egyik legjobb dallamkitalálója. Cs. Lajos ugyancsak nehéz eset volt. Kezdetben ő sem nagyon lelkesedett az éneklésért. Április közepén elkezdett azon a bizonyos vékony hangon énekelni. A kezdeti siker megerősítette akaratát, ma az osztály jó énekesei között van.

Tapasztalataink összegyűjtése és közzététele csak kezdő lépésnek tekinthető az ilyen irányú munkában. A tapasztalatok további gyűjtésére rendszeres felméréseket kívánunk végezni, összekapcsolva pszichológiai és fiziológiai vizsgálatokkal. Ezek segítségével szeretnénk a hibák főbb típusait megállapítani, s az egyes típusokra vonatkozó módszeres eljárásokat kidolgozni. Ebben a munkában számítunk ének-szakos kartársaink tapasztalataira és közreműködésére is.

Erdős János

Vincze István